

Рецензії Reviews

Сиротинська Н. Перло многоцінне: музично-поетичний світ богородичної гимнографії. – Львів : Тетюк Т. В., 2014. – 334 с.

Якби рецензентові довелося відповідати на запитання, на кого розрахована ця монографія і як окреслити її жанр, то відповідь була б неоднозначною. Адже і сам жанр книги, і спосіб викладу настільки багатомірний, що дозволяє отримати в ході читання найрізноманітніші духовно-інтелектуальні імпульси. З одного боку, це солідна праця з переконливою авторською концепцією, підкріплена фундаментальним оглядом літератури та аналізом музичних зразків, яка повністю заслуговує дефініції інноваційної наукової розробки, адресованої серйозним дослідникам історії духовної музики. В аналітичну частину ввійшли і методологічні аспекти вивчення монодії, і

детальний розгляд ірмосів 1-ї та 3-ї пісень канону Козьми Маюмського на Успення, і музично-поетичний аналіз богородичних-догматиків 1, 2, 5 та 6 гласів. Сам по собі такий об'єм праці й докладність, з якою вона виконана, заслуговує «схвалення і впровадження в науковий обіг», як прийнято писати в рецензіях про подібні дослідження. Але для авторки це суто наукове завдання видалося надто обмеженим і неповним, недостатнім для розуміння вищих смислів музично-поетичного богородичного культу в українській духовній традиції. Недаремно ж аналітичний розділ вона вмістила наприкінці монографії, а початкові апелюють до найширшого теологічного, філософського, суспільно-історичного, культурологічного, зрештою, суто мистецького підґрунтя, на якому тільки й могло виплекатися оте «перло многоцінне». Тому Н. Сиротинська шукає форми вербального вислову, якомога ближчі до самої суті явища, а її книга рясніє вишуканими літературно-поетичними цитатами, власними спостереженнями, що теж демонструють неабиякий літературний хист авторки. Тож у певні моменти текст сприймається як дуже вдалий зразок стилізованої прози – з урахуванням таких філософсько-літературних прототипів, як славетний роман Германа Гессе «Гра в бісер», назву якого процитовано авторкою в першому розділі, або ж з пізніших зразків – «Ім'я троянди» Умберто Еко.

Відтак її потенційним читачем цілком може бути немусикант, інтелектуал, спраглий доброї поживи для розуму й серця та пізнання нових обріїв духовного універсуму. Нам, наприклад, заімпонував пасаж, у якому постулюється ставлення дослідниці до сутності звукової гармонії: «Всепроникність Музики у найглибші закутки макро- і мікросмосу, здатність вести діалог із небесним світом, візуалізувати його і розкривати в емоційному потоці, всі ці якості надавали їй доміную-

чого значення у сакральних культах від найдавніших часів. І в цьому з музичним звуком могло конкурувати лише Слово, що у своїй символіці також виходило за межі матеріального світу, увиразнюючи невидимий зв'язок із "задзеркаллям". В такому союзі й творилися обрядові звичаї найдавніших культур» (с. 57). Цей фрагмент тексту монографії очевидно вказує ще й на третій змістовно-дослідницький вимір, обраний Н. Сиротинською: філософський трактат. Причому філософія як наука, що шукає єдності, гармонії та логічного зв'язку в позірно віддалених від себе явищах, приваблює її в ракурсі тієї «любомудрості», яка для української гуманістичної думки була питомо притаманною в усі епохи.

Церковний спів *per se*, зокрема українська церковно-співоча спадщина, мислиться нею як досконала модель світу – того, що людина здатна осягнути лише духовним зором. Тому в пошуках універсальних аналогій авторка сміливо звертається і до законів фізики, і до висновків генетиків, і до інших аргументів, запозичених із природничих наук. Так, розмірковуючи про «живу сутність» інструментарію, вона зазначає «важливу функцію струни як найкомпактнішого засобу для зберігання та самовідтворення великих обсягів інформації». У зв'язку із цим проводить аналогію з гімнографією, «зміст якої шляхом музичної хвилі транслював закодовані у Слові істини, резонуючі з людиною на емоційному рівні, проникаючи у глибини людської свідомості і залишаючи свій відбиток на генетичному рівні настільки, наскільки налаштована на такий діалог людина. В цьому важливу роль відіграє мова символів, відшліфованих тисячолітнім розвитком людської культури. Тож гімнографія та церковний спів не є лише мистецьким явищем обрядового характеру, але й формою ведення діалогу з іншим світом, в якому й створено людину як досконалу і невід'ємну частку універсуму» (с. 56).

У другому розділі монографії здійснено історичний перегляд божественних іпостасей жіночного в багатьох релігіях і культурах світу, що концентрувалися в найвищій з усіх жіночих утілень – Діві Марії. І знову ж дослідниця не лише демонструє блискучу

ерудицію в проблематиці міфологій і релігійних традицій різних країн та континентів, але й вибудовує напрочуд переконливу цілісну еволюцію поклоніння представників різних народів плодючій Матері-Землі – Володарці Суцього – Богородиці в перспективі багатьох епох і цивілізацій. У цьому гуманістично-філософському гімні Пречистій Діві, укладеному в строгі рамки наукового дискурсу, чи не найбільш органічно поєдналися наукові та літературно-поетичні рівні осмислення теми. Драматургію монографії побудовано за принципом наближення до об'єкта, що спонукає читача спочатку озирнутися й оглянути весь простір сакральної традиції, відтак поміркувати над суттю жіночного в християнстві, і лише потім впритул підійти до музично-поетичних візій християнства, сконцентрованих у найпоширеніших і найближчих до українського ментального кордоцентризму богородичних піснях. А яке ж *credo* монографії? Н. Сиротинська не нав'язує його читачеві, але дуже тонко підводить до його акцептації, зашифровуючи в численних паралелях, поетичних метафорах, філософських та міфологічних універсаліях, історичних дискурсах. Відштовхуючись від епіграфу книги – «гімнографія і сакральна монодія не осмислені в контексті культурного розвитку України й досі залишаються на маргінесі як незрозуміла церковнослов'яномовна перегорнута сторінка» – і простежуючи весь подальший хід авторської думки, читач неодмінно приходить до висновку, що таки дійсно «людина є міра всіх речей» за Протагором, а музика, особливо ж церковний спів, невід'ємною часткою якого є богородичний цикл, є мірою її (людини) здатності осягнути цілість у частковому, гармонію в розрізненості, глибину духовного переживання в простоті та ясності монодії, а в сукупності – власну досконалість як носія іскри Божої через співзвучність музичних сфер. У цій великій любові й довірі до тих, хто відкриє її книгу, представила Н. Сиротинська різні грані «перла багатоцінного», що служить його адептам дороговказом у заплутаних лабіринтах земного шляху.

Любов Кияновська